

STUDIA OBSZARÓW WIEJSKICH
2018, tom 52, s. 127–137
<https://doi.org/10.7163/SOW.52.9>

KOMISJA OBSZARÓW WIEJSKICH
POLSKIE TOWARZYSTWO GEOGRAFICZNE
www.ptgeo.org.pl

INSTYTUT GEOGRAFII I PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA
POLSKA AKADEMIA NAUK
www.igipz.pan.pl

Kreatywność jako czynnik rozwoju obszarów wiejskich na przykładzie województwa opolskiego

Creativity as a rural development factor on the example of the Opolskie Voivodeship

Maria Bucka

Uniwersytet Opolski
Wydział Ekonomiczny
ul. Ozimska 46a, 45-058 Opole
buckamaria@wp.pl

Zarys treści: W opracowaniu przedstawiono znaczenie i wpływ kreatywności oraz innowacyjności na rozwój obszarów wiejskich. Zdefiniowano pojęcie kreatywności i sektorów kreatywnych, wskazano działania w zakresie rozwoju kreatywności i aktywizacji mieszkańców obszarów wiejskich. Określono wpływ działalności pozarolniczej na jakość życia ludności wiejskiej oraz przedstawiono przykłady aktywizacji i różnych działań kreatywnych będących formą przedsięwzięć innowacyjnych na obszarach wiejskich województwa opolskiego.

Słowa kluczowe: rozwój obszarów wiejskich, kreatywność, innowacyjność, sektory kreatywne.

Wstęp

W literaturze i praktyce gospodarczej wskazuje się, że w rozwoju współczesnych gospodarek kluczową rolę odgrywa tak zwana klasa kreatywna. Ludzie, którzy wykorzystują swoją wiedzę i wyobraźnię do tworzenia czegoś nowego i oryginalnego. Kreatywność jest niezbędna do podejmowania przedsięwzięć innowacyjnych, a sektory gospodarki kreatywnej są postrzegane z jednej strony jako efekt rozwoju gospodarki opartej na wiedzy i innowacji, a z drugiej strony przyczyniają się do jej rozwoju. W literaturze wskazuje się, że jednostki kreatywne zamieszkują w określonych miejscach o doskonałych wynikach ekonomicznych (Mempel-Śnieżyk 2012). Najczęściej są to duże miasta, które są atrakcyjne dla prowadzenia działalności gospodarczej, a tym samym zamieszkania. Sektory kreatywne skupiają przedsiębiorstwa najczęściej prowadzące działalność związaną z filmem, video i muzyką, programowaniem, sprzedażą dóbr kultury, inżynierią, gramami komputerowymi, projektowaniem, architekturą, fotografią, sztuką sceniczną, wydawnictwem, modą reklamą oraz radiem i telewizją. Działalność prowadzona w sektorach kreatywnych jest bardzo zróżnicowana. Obecnie obserwuje się, że i obszary wiejskie ze względu na to, że coraz częściej zaczynają być atrakcyjnym miejscem do życia, skupiają ludzi zdolnych do generowania

nowych pomysłów podejmujących przedsięwzięcia innowacyjne. Rozwój kreatywnych form działania na obszarach wiejskich pozwala znaleźć dodatkowe źródła dochodu poza produkcją rolniczą w oparciu o lokalne zasoby ludzkie i naturalne, a także wpływa na rozwój społeczno-gospodarczy wsi, zmniejszając przy tym negatywne skutki bezrobocia. Realizowane przedsięwzięcia innowacyjne wpływają na jakość życia mieszkańców obszarów wiejskich poprzez ukierunkowanie działań produkcyjnych, kreowanie nowych produktów lub usług czy też wspólne inicjatywy. Działania te wzmacniają tożsamość kulturową, poczucie przynależności do danej grupy społeczności wiejskiej oraz kreują i zaspakają potrzeby ludności.

Istotnym wsparciem dla rozwoju kreatywności oraz realizacji przedsięwzięć innowacyjnych na obszarach wiejskich są środki unijne w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Dodatkowo dla ludności zamieszkującej obszary wiejskie, a niezwiązanej z działalnością rolniczą, ważnym elementem w promowaniu kreatywności są szkolenia, które wskazują źródła finansowania oraz korzyści i sens podejmowania działań i wspólnych inicjatyw ukierunkowanych na kreowanie marek produktów regionalnych i lokalnych, rozwój turystyki wiejskiej, a także zachowanie dziedzictwa kulturowego na terenach wiejskich. Drobne przetwórstwo i sprzedaż bezpośrednia produktów z gospodarstwa, agroturystyka i turystyka wiejska, gospodarstwa edukacyjne, produkty regionalne oraz wioski tematyczne to tylko niektóre przykłady działań kreatywnych na obszarach wiejskich.

Celem opracowania jest przedstawienie działań innowacyjnych i kreatywnych podejmowanych na obszarach wiejskich oraz wskazanie ich wpływu na rozwój społeczno-gospodarczy wsi. Dla osiągnięcia wskazanego celu wykorzystano jedną z metod badań jakościowych, jaką jest studium przypadku oraz analizę materiału zastanego. Rozważania teoretyczne zawarte w opracowaniu są efektem przeglądu literatury naukowej odnoszącej się do zagadnienia kreatywności. Przykłady działań kreatywnych ludności wiejskiej przedstawiono na przykładzie obszarów wiejskich województwa opolskiego.

Kreatywność i sektory kreatywne

Współcześnie zarówno w teorii, jak i praktyce dla charakterystyki rozwoju gospodarczego używa się takich pojęć, jak: przedsiębiorczość, innowacyjność, kreatywność. Najbardziej znaną, często przytaczaną w literaturze ekonomicznej definicją ukazującą istotę przedsiębiorczości, jest koncepcja J. Schumpetera, według której na przedsiębiorczość składają się tylko działania podejmowane w nowej dziedzinie, oparte na nowych pomysłach i które stanowią nowe rozwiązania, a nie imitację już istniejących. Istotą działań przedsiębiorczych jest przede wszystkim innowacyjność (Schumpeter 1960, s. 23). Innowacyjność, to wdrożenie nowego lub bardzo mocno zmodyfikowanego produktu, usługi, procesu, nowej metody marketingowej lub organizacyjnej w praktyce gospodarczej, organizacji miejsca pracy lub stosunkach z otoczeniem. Dokonując przeglądu definicji przedsiębiorczości, można przyjąć, że przedsiębiorczość jest szczególnym rodzajem aktywności ludzi, działających indywidualnie lub wewnątrz organizacji, polegającej na wykorzystaniu pojawiających się okazji, przez realizację przedsięwzięć, które przynoszą efekty ekonomiczne lub pozaekonomiczne ich podmiotom i otoczeniu (Kraśnicka 2012, s. 6). Przedsiębiorczość jest przejawem wolności, kreatywności i innowacyjności człowieka. Są to elementy ściśle ze sobą powiązane.

Kreatywność to wykorzystanie ludzkiej wiedzy oraz wyobraźni do tworzenia czegoś nowego i oryginalnego. Ludzie, których praca opiera się na kreatywności tworzą tak zwaną klasę kreatywną. Badacze zajmujący się problematyką kreatywnej gospodarki, określając pojęcie klasy kreatywnej, powołują się na prace R. Floridy (2005), który jest uważany za twórcę pojęcia klasa kreatywna i pojęcia kapitał kreatywny. Według niego czynnikami rozwoju gospodarczego oraz kreatywności są 3T: **t**echnologia, **t**alent – wykształceni i utalentowani ludzie, **t**olerancja – miejsce i jego różnorodność (Hełpa-Liszkowska 2009, s. 85). Uważa on, że kreatywność jest wrodzoną, podstawową cechą każdego człowieka – każdy z nas jest potencjalnym członkiem klasy kreatywnej. Źródłem kapitału kreatywnego są twórcze jednostki tworzące klasę kreatywną. Osoby zaliczane do tej klasy wykonują pracę polegającą na samodzielnym myśleniu, stosowaniu niestandardowych podejść do różnorodnych zadań, samodzielnej ocenie sytuacji i wprowadzaniu w życie nowych idei. Zajmują się taką działalnością, jak: edukacja, prace badawczo-rozwojowe, inżynieria, programowanie komputerowe, sztuka, media czy wzornictwo przemysłowe (Szultka 2012, s. 12). Klasę kreatywną tworzą naukowcy inżynierowie, aktorzy, projektanci mody, architektki, wykładowcy uniwersyteccy, pisarze i poeci, artyści, wpływowe osoby w kulturze, zespoły doradcze i wszelkie środowiska opiniotwórcze. Ponadto klasa kreatywna obejmuje profesjonalistów z dziedzin nowoczesnej technologii, usług finansowych, prawniczych, zarządzania i medycyny – osoby, których praca polega na kreatywnym rozwiązywaniu problemów i szukaniu innowacyjnych rozwiązań (Florida 2005, s. 34). Struktura klasy kreatywnej jest bardzo zróżnicowana. W literaturze wskazuje się, że jednostki kreatywne najczęściej zamieszkują w określonych miejscach o doskonałych wynikach ekonomicznych (Mempel-Śnieżyk 2012, s. 81–82). Najczęściej są to duże miasta, atrakcyjne dla lokowania działalności gospodarczej, a tym samym zamieszkania. W miejscach tych powstają sektory gospodarki kreatywnej postrzegane jako efekt rozwoju gospodarki opartej na wiedzy i innowacji, a jednocześnie jako czynnik jej ożywienia. Aby sektory kreatywne mogły realizować cele związane z rozwojem społeczno-gospodarczym, muszą być też stworzone odpowiednie warunki dla ich powstawania i funkcjonowania. Przesłanki warunkujące rozwój kreatywnych postaw, a tym samym sektorów gospodarki kreatywnej to:

- sprzyjające środowisko dla nowych doświadczeń, eksperymentów,
- uniwersalna kompozycja istniejącej wiedzy i kompetencji,
- zróżnicowane i relatywnie łatwo dostępne źródła finansowania nauki, przedsiębiorczości i życia kulturalnego,
- możliwości do spontanicznych i nieformalnych kontaktów interpersonalnych użytkowników regionalnej przestrzeni oraz przedstawicieli innych regionów, które wyzwalały pokłady kreatywności,
- zdecentralizowane w miejsce scentralizowanego podejścia do środowiska społecznego i gospodarczego,
- przekonanie, że zaspokojenie potrzeb rozwojowych wymaga poszerzania posiadanych zasobów i możliwości działania,
- organizacje w regionie cechujące się elastycznym podejściem do problemów rozwojowych oraz nieszablonowymi rozwiązaniami (Raszkowski 2014, s. 169).

Przesłanki takie występują w dużych, prężnie rozwijających się miastach, a kreatywność i powstawanie sektorów kreatywnych uważane jest za podstawowy czynnik ich rozwoju. Według brukselskiej organizacji działającej na rzecz rozwoju kultury, sztuki i sportu sektory kreatywne dzieli się na dwa rodzaje działalności: przemysł kultury i przemysł kreatywny

(*The Economy of Culture...* 2006). Do przemysłów kultury zalicza się: film i wideo, telewizja i radio, gry wideo, muzyka, książki i prasa. Przemysły kultury to rodzaje działań kulturalnych, których wynik jest czysto artystyczny, a także tradycyjne dziedziny sztuki. Do przemysłów kreatywnych zaliczane są: design, reklama i architektura. Przemysły kreatywne używają kultury jako wartości dodanej w wytwarzaniu produktów pozakulturalnych.

W Polsce w ostatnich latach obserwuje się rosnące zainteresowanie sektorem przemysłów kreatywnych. Jest on postrzegany jako ważny element rozwoju gospodarczego. Sektor ten, jak wskazano wcześniej, obejmuje wiele rodzajów działalności, których cechą charakterystyczną jest wysoki potencjał pracy twórczej i innowacyjność. Do sektorów kreatywnych zalicza się te oparte na indywidualnej twórczości, zdolnościach i talencie, mające potencjał tworzenia nowych miejsc pracy i kreowania określonego dochodu, ze względu na wytwarzaną wartość intelektualną. W Polsce gospodarka kreatywna jest podzielona na sektory i działy według Polskiej Klasyfikacji Działalności Gospodarczej PKD 2007 (tab. 1).

Z poniższego zestawienia wynika, że niektóre sektory i działy, a także działania kreatywne występują także na obszarach wiejskich. Współcześnie kreatywność jest wskazywana jako czynnik rozwoju nie tylko miast, ale także obszarów wiejskich. Należy podkreślić, że nie

Tabela 1. Podział gospodarki kreatywnej na sektory i działy według PKD 2007

Sekcja	Dział	Nazwa
SEKCJA G	7.78.Z	Sprzedaż detaliczna pozostałych nowych wyrobów prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
SEKCJA J	58.11.Z	Wydawanie książek
	58.13.Z	Wydawanie gazet
	58.14.Z	Wydawanie czasopism i pozostałych periodyków
	58.19.Z	Pozostała działalność wydawnicza
	58.21.Z	Działalność wydawnicza w zakresie gier komputerowych
	59.11.Z	Działalność związana z produkcją filmów, nagrań wideo i programów telewizyjnych
	59.13.Z	Działalność związana z dystrybucją filmów, nagrań wideo i programów telewizyjnych
		Działalność związana z projekcją filmów
59.14.Z	Nadawanie programów radiofonicznych	
59.20.Z	Nadawanie programów telewizyjnych ogólnodostępnych i abonamentowych	
SEKCJA M	71.11.Z	Działalność w zakresie architektury
	73.11.Z	Działalność agencji reklamowych
	73.12.A	Pośrednictwo w sprzedaży czasu i miejsca na cele reklamowe w radiu i telewizji
	73.12.B	Pośrednictwo w sprzedaży miejsca na cele reklamowe w mediach drukowanych
	73.12.C	Pośrednictwo w sprzedaży miejsca na cele reklamowe w mediach elektronicznych (Internet)
	73.12.D	Pośrednictwo w sprzedaży miejsca na cele reklamowe w pozostałych mediach
	74.10.Z	Działalność w zakresie specjalistycznego projektowania
74.20.Z	Działalność fotograficzna	
SEKCJA R	90.01.Z	Działalność związana z wystawianiem przedstawień artystycznych
	90.02.Z	Działalność wspomagająca wystawianie przedstawień artystycznych
	90.03.Z	Artystyczna i literacka działalność twórcza
	90.04.Z	Działalność obiektów kulturalnych
	91.01.A	Działalność bibliotek
	91.01.B	Działalność archiwów
91.02.Z	Działalność muzeów	

Źródło: M. Mackiewicz i in. (2009, s. 12–13).

wszystkie rozwiązania w zakresie innowacyjności i kreatywności stosowane w miastach można przenieść na obszary wiejskie. Wymaga to ich dostosowania do sytuacji i specyficznych warunków funkcjonowania wsi. W dużej mierze innowacyjność i kreatywność w rozwoju obszarów wiejskich zależy od umiejętności, motywacji i pomysłów ludności wiejskiej zarówno tej zaliczanej do grupy rolniczej, jak i pozarolniczej. Nowe pomysły, wykorzystanie nowych technik, technologii, procesów, nowych sposobów myślenia, badań oraz tworzenie innowacyjnych rozwiązań wywołują, a jednocześnie dostosowują do nowych zmian zachodzących w rozwoju obszarów wiejskich na szczeblu lokalnym i krajowym.

Obszary wiejskie

W statystyce publicznej obszary wiejskie wyodrębnia się na podstawie podziału terytorialnego kraju przy użyciu identyfikatorów Krajowego Rejestru Urzędowego Podziału Terytorialnego Kraju (TERYT). Są to tereny pozostające poza granicami administracyjnymi miast, na które składają się gminy wiejskie i części wiejskie gmin miejsko-wiejskich. W 2016 r. w Polsce funkcjonowało 1559 gmin wiejskich i 616 gmin miejsko-wiejskich. Według danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii w 2016 r. obszary wiejskie zajmowały 29,1 mln ha, co stanowiło 93% powierzchni kraju. Zgodnie ze stanem z 31 XII 2016 r. na terenach wiejskich mieszkało 15,3 mln osób (*Informacje i opracowania statystyczne...* 2016, s. 64). W 2016 r. w Polsce było 1410 tys. gospodarstw rolnych, z czego 1369 tys. prowadziło wyłącznie działalność rolniczą, a 40,8 tys. obok działalności rolniczej prowadziło aktywność pozarolniczą (tab. 2).

Według danych statystycznych w 2013 r. w Polsce było 1429 tys. gospodarstw rolnych, z czego 36,9 tys. prowadziło działalność pozarolniczą. Stanowiło to 2,6% ogółu gospodarstw usytuowanych na obszarach wiejskich. W 2016 r. w porównaniu do roku 2013,

Tabela 2. Aktywność pozarolnicza gospodarstw rolnych w 2013 i 2016 r.

Rodzaj działalności	2013		2016		Dynamika
	Liczba (tys.)	%	Liczba (tys.)	%	
OGÓŁEM	36 889	100,00	40 789	100,00	110,6
w tym:					
Agroturystyka	8 267	22,4	10 652	26,11	128,8
Rękodzieło	2 360	6,4	1 395	3,4	59,1
Przetwórstwo produktów rolnych	2 411	6,5	2 728	6,7	113,1
Produkcja energii odnawialnej	228	0,6	373	0,9	163,6
Przetwarzanie surowego drewna w gospodarstwie	1 767	4,8	1 153	2,8	65,3
Akwakultura	1 418	3,8	945	2,3	66,6
Rolnicze prace kontraktowe	4 349	11,8	3 886	9,5	89,4
Nierolnicze prace kontraktowe	1 805	4,9	1 491	3,7	82,6
Leśnictwo	1 085	2,9	1 169	2,9	107,7
Inna działalność	13 199	35,9	16 997	41,7	128,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Informacje i opracowania statystyczne...* (2017, s.64; tab.11 s.296).

liczba gospodarstw prowadzących działalność pozarolniczą zwiększyła się o 10,6%. Jak wynika z danych przedstawionych w tabeli 2, główne obszary pozarolniczej aktywności gospodarczej to agroturystyka, przetwórstwo produktów rolnych i związany z tym handel oraz rolnicze i pozarolnicze prace kontraktowe. W innej działalności najbardziej dynamicznie rozwija się turystyka, drobna wytwórczość, rękodzielnictwo, chałupnictwo, twórczość ludowa i mieszkalnictwo (*Informacje i opracowania statystyczne...* 2017, s. 64).

Turystyka na obszarach wiejskich realizowana jest między innymi w formie gospodarstw edukacyjnych, przygodowych, artystycznych, wiosek tematycznych i różnego typu ośrodków zajmujących się animacją kulturalną oraz rozwijaniem zainteresowań w różnych dziedzinach. Na wsi lokalizowane są także przedsięwzięcia z zakresu turystyki społecznej, np. gospodarstwa opiekuńcze, gospodarstwa socjalne oraz działalności prozdrowotnej, jak np. wiejskie SPA czy gospodarstwa terapeutyczne (Idziak i in. 2015, s. 8).

Aktywność pozarolnicza obejmuje każdą działalność niekwalifikującą się jako działalność rolnicza. Aktywność pozarolnicza generuje rozwój wielofunkcyjności obszarów wiejskich, wyzwala kreatywność ludności zamieszkującej obszary wiejskie (Majewski i in. 2011, s. 401–415), może kreować nowe pomysły będące źródłem dodatkowego dochodu poza produkcją rolniczą w oparciu o wykorzystanie własnego potencjału, zasobów lokalnych i walorów przyrodniczych. Podejmowanie i prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej może być inspiracją do podejmowania działań i wspólnych inicjatyw ukierunkowanych na kreowanie marek produktów regionalnych i lokalnych, rozwój turystyki wiejskiej, a także zachowanie dziedzictwa kulturowego na terenach wiejskich.

Kreatywność daje efekty niekoniecznie w postaci ekonomicznej. Mogą to być efekty nieekonomiczne, takie jak: niezależność, znalezienie pomysłu na realizację własnych marzeń, zapobieganie bezczynności, poczucie bycia potrzebnym czy też aktywnym członkiem społeczności wiejskiej w sytuacji nieprowadzenia działalności rolniczej. Kreatywność zarówno indywidualna, jak i zbiorowa może stanowić czynnik poprawy życia mieszkańców na obszarach wiejskich, które stają się coraz atrakcyjniejszym miejscem do zamieszkania przez ludność związaną z miastem poprzez pracę zawodową.

Rozwojowi kreatywności na obszarach wiejskich wśród ludności prowadzącej działalność rolniczą, jak i pozarolniczą sprzyja polityka rozwoju obszarów wiejskich realizowana w ramach wojewódzkich programów odnowy wsi oraz utworzone fundusze, które stwarzają pewne możliwości finansowego wspierania inicjatyw wiejskich. Celem głównym polityki w latach 2014–2020 jest poprawa konkurencyjności rolnictwa, zrównoważone zarządzanie zasobami naturalnymi i działania w dziedzinie klimatu oraz zrównoważony rozwój terytorialny obszarów wiejskich (PROW 2014–2020). Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020 określa strategię i główne kierunki działań w zakresie rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich na terenie kraju, zakłada realizację sześciu priorytetów:

- 1) Ułatwianie transferu wiedzy i innowacji w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich.
- 2) Poprawa konkurencyjności wszystkich rodzajów gospodarki rolnej i zwiększenie rentowności gospodarstw rolnych.
- 3) Poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie.
- 4) Odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa.

- 5) Wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami i przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną i odporną na zmianę klimatu w sektorach: rolnym, spożywczym i leśnym.
- 6) Zwiększanie włączenia społecznego, ograniczanie ubóstwa i promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich.

Planuje się, że łączne środki publiczne przeznaczone na realizację PROW w latach 2014–2020 wyniosą 13 612 211 428 euro, w tym: 8 697 556 814 z budżetu Unii Europejskiej i 4 914 654 614 euro wkładu krajowego. Pomoc finansowa ze środków Programu będzie skierowana głównie do sektora rolnego. Niemniej jednak obok działalności rolniczej dostrzega się także potrzebę rozwoju działalności pozarolniczej. Między innymi w ramach działania 6. „Rozwój gospodarstwa i działalności gospodarczej” występują poddziałania: 6.1. „Pomoc na rozpoczęcie działalności pozarolniczej na rzecz młodych rolników na obszarach wiejskich” oraz 6.4. „Rozwój przedsiębiorczości – rozwój usług rolniczych”. Pomoc dla rolników udzielana jest także w ramach działania „Wsparcie inwestycji w tworzenie i rozwój działalności pozarolniczej”. Celem tego działania jest rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich poprzez wsparcie operacji związanych z rozwojem mikro i małych przedsiębiorstw. Pomoc ma charakter dofinansowania operacji dotyczących rozwoju działalności pozarolniczej i wpływających na wzrost możliwości zatrudnienia na obszarach wiejskich, przy czym będą preferowane przedsiębiorstwa realizujące przedsięwzięcia innowacyjne. Premie dla młodych rolników, a także premie na rozpoczęcie działalności pozarolniczej oraz wsparcie rozwoju usług rolniczych mają przyczynić się do wyzwolenia kreatywności oraz zróżnicowania działalności gospodarczej na obszarach wiejskich, a tym samym poprawy jakości życia ludności wiejskiej.

Formy kreatywności na obszarach wiejskich – wybrane przykłady

Ludność zamieszkująca obszary wiejskie próbuje znaleźć różne sposoby organizowania i świadczenia usług przy użyciu zarówno zasobów publicznych, prywatnych, jak i społecznościowych. Próby takie wyzwalały kreatywność oraz prowadzą do podejmowania przedsięwzięć innowacyjnych, które zaspakajają potrzeby społeczne i prowadzą do powstawania nowych relacji społecznych i współpracy. W rozwoju obszarów wiejskich należy podkreślić rolę, jaką odegrał Program Odnowy Wsi. Jest to program, w ramach którego wprowadzono po raz pierwszy metodę budowania strategii rozwoju przez sołectwa, a kluczową kwestią stały się oddolność i zaangażowanie mieszkańców. Było to pierwsze w kraju przedsięwzięcie, w którym mieszkańcy obszarów wiejskich sami wyznaczyli cele i określali kierunki rozwoju swoich miejscowości. Program zainicjował zmiany na obszarach wiejskich poprzez kreatywność i innowacyjność działań mieszkańców. Aktywni mieszkańcy tworzą obecnie stowarzyszenia, które są beneficjentami środków krajowych i unijnych i które realizują ciekawe projekty wzmacniające tożsamość, życie wspólnotowe, tworzące odpowiednią infrastrukturę rozwoju i wzmacniające współpracę. W 2008 r. rozpoczęto wdrażanie akcji „Wieś przyszłości”, która stała się zasadniczym kierunkiem funkcjonowania Programu Odnowy Wsi. Jej głównym celem jest zintegrowanie wszystkich działań podejmowanych przez sołectwa i samorządy lokalne (*Dobre przykłady Odnowy Wsi... 2017*).

Poniżej przedstawiono wybrane przykłady kreatywności i innowacyjności na obszarach wiejskich będące efektem ponad 20-letniego funkcjonowania Programu Odnowy Wsi:

- Stowarzyszenie Polska Sieć Odnowy i Rozwoju Wsi. Celem Stowarzyszenia jest stworzenie platformy współdziałania na rzecz zachowania istniejących i tworzenia nowych istotnych wartości na polskiej wsi, w szczególności w sferach: tożsamości, zrównoważonego rozwoju gospodarczego i społecznego, środowiska, rewitalizacji, zachowania dziedzictwa kulturowego oraz kształtowania przestrzeni i krajobrazu wiejskiego, a także oddolnej aktywności mieszkańców wsi (*Polska Sieć Odnowy...* 2013). Jest to przestrzeń, w której poszczególne gminy mogą wymieniać się doświadczeniami, wiedzą i praktyką. Siedziba Stowarzyszenia znajduje się w Kamieniu Śląskim, w gminie Gogolin, w województwie opolskim.
- Wioski tematyczne. Są to wsie z motywem przewodnim, w których podejmuje się działania zmierzające do ożywienia gospodarki wiejskiej oraz zapewnienia mieszkańcom wsi alternatywnych dochodów. Oferta wsi tematycznych – budowana na bazie zasobów przyrodniczych, kulturowych i historycznych danej miejscowości – pozwala przyciągnąć turystów oraz zintegrować mieszkańców. Dotychczas działające oddzielnie gospodarstwa agroturystyczne łączą siły i wspólnie tworzą markę miejscowości i lokalnych produktów. Nazwa wioski związana jest ze specjalizacją jej mieszkańców. Na przykład: Wioska Piasku i Kamienia w miejscowości Czaple; Wioska Ziół i Kwiatów w Mikorowie w gminie Czarna Dąbrówka czy też Wioska Dekarzy, Wioska Stolarzy, Wioska Motyli w gminach województwa opolskiego.
- Rolnictwo społeczne (*Rolnictwo społeczne* 2018) polega na wprowadzaniu usług społecznych do funkcjonujących gospodarstw rolnych. Świadczenie usług bazuje na zasobach gospodarstwa rolnego. Ważną sprawą jest zachowanie wielofunkcyjności gospodarstwa rolnego. Chodzi tu o zaspokojenia potrzeb nie tylko produkcyjno-rynkowych, ale także pozarolniczych: środowiskowych, kulturowych, gospodarczych i społecznych. Usługi świadczone w ramach rolnictwa społecznego mogą być kierowane do różnych grup odbiorców, w tym m.in. do dzieci, młodzieży, a także do osób niepełnosprawnych, opuszczających zakłady penitencjarne, osób uzależnionych czy osób starszych. Rolnictwo społeczne najczęściej łączy dwie koncepcje: rolnictwo wielofunkcyjne i usługi społeczne/opiekę zdrowotną na poziomie lokalnym. Przykładem praktycznego przejawu rolnictwa społecznego mogą być:
  - przedsiębiorstwa społeczne, których działanie na obszarach wiejskich obejmuje zazwyczaj wspieranie integracji osób bezrobotnych poprzez ich zatrudnianie, uzupełnianie luk w świadczeniu usług socjalnych, a także promowanie nowych form instytucjonalnych i rozwój społeczeństwa obywatelskiego. Przedsiębiorstwa społeczne zwiększają dostępność na terenach wiejskich do usług społecznych wysokiej jakości;
  - gospodarstwa opiekuńcze (*Gospodarstwa opiekuńcze...* 2015), które powstały w wyniku zapotrzebowania na opiekę osób starszych. Znalezienie odpowiednich form opieki dla takich osób jest coraz trudniejsze nie tylko w miastach, ale także na wsi. Na obszarach wiejskich tego typu działalność prowadzą przedsiębiorstwa agroturystyczne, które mają możliwości podjęcia takiej aktywności i uzyskania w ten sposób dodatkowego dochodu. Gospodarstwa opiekuńcze to działalność komercyjna.
- Zagrody edukacyjne stanowią przedsięwzięcie prowadzone przez mieszkańców wsi, gdzie realizowane są cele edukacyjne, takie jak na przykład edukacja w zakresie produkcji roślinnej, produkcji zwierzęcej, przetwórstwa płodów rolnych, dziedzictwa

kultury wsi, rękodzieła i twórczości ludowej. Zagroda edukacyjna powinna posiadać zwierzęta gospodarskie albo uprawy rolnicze przeznaczone do prezentacji dla grup dzieci i młodzieży przyjmowanych w ramach programów szkolnych lub udostępniane jako atrakcja turystyczna dla rodzin z dziećmi i dorosłych podróżujących indywidualnie. Przykładem mogą być zagrody edukacyjne w województwie opolskim: Gospodarstwo Agroturystyczne Barbara i Witold Stodoła w Bogdańczowicach, Ekozagroda „Jabłoniowy Sad” w Szczedrzyku czy też na Dolnym Śląsku Ziółowa Zagroda Edukacyjna w Rzeszówku, Zagroda Edukacyjna „Pasternak” w Ludomierzu. Każda z zagród powinna posiadać zwierzęta gospodarskie albo uprawy rolnicze przeznaczone do prezentacji dla grup dzieci i młodzieży przyjmowanych w ramach programów szkolnych lub udostępniane jako atrakcja turystyczna. Zajęcia prowadzone w zagrodach edukacyjnych to korzyści zarówno dla młodzieży szkolnej, jak i rolnictwa (*Zagrody Edukacyjne...* 2014).

Zakończenie

Dotychczasowy rozwój obszarów wiejskich był powiązany bezpośrednio z rozwojem rolnictwa. Obecnie jednym z warunków rozwoju tych obszarów jest zwiększenie się ich różnorodności poprzez rozszerzenie dotychczas pełnionych funkcji zarówno gospodarczych, jak i społecznych. Funkcje te determinowane są takimi formami działania, jak kreatywność, innowacyjność i przedsiębiorczość. Każda z tych form jest pożądana, bowiem pozwala przezwyciężać wiele niekorzystnych zjawisk występujących na obszarach wiejskich. (Krzyżanowska 2015). Ponadto polityka rozwoju obszarów wiejskich opiera się na zasadach programowania, w którym uznaje się nadrzędną rolę innowacyjności i kreatywności oraz wyphywających z nich korzyści dla mieszkańców obszarów wiejskich, a także wszystkich osób korzystających z zasobów i środowiska naturalnego wsi. Innowacyjność i kreatywność to działania, które wpisują się w rozwój obszarów wiejskich. Generują nowe przedsięwzięcia, różnicują działalności na obszarach wiejskich oraz poprawiają jakość życia na wsi. Analiza literatury przedmiotu, raportów oraz danych zastanych wskazuje, że obszary wiejskie dysponują dużym potencjałem kreatywnego myślenia i innowacyjnych działań. Mogą one mieć charakter indywidualny lub zbiorowy. Kreatywność indywidualna przejawia się w twórczości ludowej, artystycznej oraz rzemiośle. Zbiorowa w formie stowarzyszeń, grup działania, przedsiębiorstw społecznych, realizacji projektów i innych działań innowacyjnych.

Obecnie przed społecznością wiejską stoją nowe wyzwania związane z nowym okresem programowania i aplikowaniem o nowe środki z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020, w którym założono, że istnieje potrzeba zachęcania rolników do kreatywności i innowacyjności oraz podejmowania działalności pozarolniczej, która może wzmocnić gospodarstwo rolne i ukazać inną perspektywę funkcjonowania na obszarach wiejskich (Mickiewicz A. i Mickiewicz B. 2016). Nowe działania ukierunkowane na realizację przyszłych celów rozwojowych obszarów wiejskich muszą być spójne z celami priorytetowymi Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej i Lokalnymi Strategiami Rozwoju do 2020 roku. Jest to duża szansa dalszego rozwoju, zwłaszcza dla aktywnych i kreatywnych mieszkańców i gospodarzy obszarów wiejskich.

Bibliografia

- Dobre przykłady „Odnowy Wsi” w województwie opolskim*, 2017, Urząd Marszałkowski województwa opolskiego <http://www.opolskie.pl/2017/10/program-odnowa-wsi-ma-juz-20-lat/> (dostęp: 26.10.2017).
- Florida R.**, 2005, *Cities and the Creative Class*, New York-London, Routledge.
- Gospodarstwa opiekuńcze szansą dla agroturystyki*, 2015 <http://www.rp.pl/Promocja-turystyczna/307089939-Gospodarstwa-opiekuncze-szansa-dla-agroturystyki.htm> (dostęp: 08.07.2015).
- Hełpa-Liszkowska K.**, 2009. *Potencjał kulturowy w procesie stymulowania rozwoju obszarów wiejskich*, *Journal of Agribusiness and Rural Development*, 2 (24), s. 83–93.
- Idziak W., Idziak P., Kamiński R.**, 2015, *Wsparcie dla turystyki wiejskiej i agroturystyki w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejski na lata 2014–2020 oraz krajowych i regionalnych programów operacyjnych*, ekspertyza dla Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa.
- Informacje i opracowania statystyczne. Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2016 roku*, 2017, Departament Rolnictwa, Departament Badań Demograficznych i Rynku Pracy, GUS, Warszawa.
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie, przyjęta przez Radę Ministrów 13 lipca 2010 r.*, 2012. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Krańnicka T.**, 2012, *Wokół pojęcia przedsiębiorczości*, *Przegląd Organizacji*, 6, s. 14–16.
- Mackiewicz M., Michorowska B., Śliwka A.**, 2009, *Analiza potrzeb i rozwoju przemysłów kreatywnych*, Ecorys Polska SA, Warszawa, s. 12–13.
- Majewski R., Staniszewski J., Czyżewski B.**, 2011, *Specyfika pozarolniczej działalności gospodarczej na wsi w kontekście jej wsparcia ze środków UE*, *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, 5, s. 401–415.
- Mickiewicz A., Mickiewicz B.**, 2016. *Pozarolnicza działalność gospodarcza na obszarach wiejskich w Polsce*, *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, 18, 1, Szczecin, s. 181–185.
- Mempel-Śnieżyk A.**, 2012, *Gospodarka kreatywna-kwestie interpretacyjne z uwzględnieniem możliwych związków z turystyką kulturową*, [w:] A. Klasik (red.), *Kreatywna gospodarka w mieście i aglomeracji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice, s. 81–82.
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014–2020*, 2013, Ministerstwo Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, Warszawa
- Narodziny kreatywnych regionów*, 2011, rozmowa A. Mikołajczyka z R. Floridą. Brief for Poland. http://www.creativeclass.com/rfcgdb/articles/Brief_116_B4P.pdf (dostęp: 15.05.2011).
- Obszary wiejskie w Polsce w 2016 roku. Analizy statystyczne*, 2018, GUS, Warszawa-Olsztyn, s. 29–51.
- Polska Sieć Odnowy Wsi*, 2013, <http://psorw.pl/26/4/utworzenie-polskiej-odnowy-i-rozwoju-wsi.html> (dostęp: 12.06.2013).
- Raszkowski A.**, 2014, *Znaczenie kreatywności w rozwoju regionalnym*, *Studia i Materiały. Miscellanea Oeconomicae*, 3, Wydział Zarządzania i Administracji Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce, s. 161–173.
- Rolnictwo społeczne*, 2018, <http://www.kalendarzrolnikow.pl/1219/rolnictwo-spoeczne> (dostęp: 15.01.2018).
- Schumpeter J.**, 1960, *Teorie rozwoju gospodarczego*, PWN, Warszawa.
- Szultka S.**, 2012, *Klasy w sektorach kreatywnych motory rozwoju miast i regionów*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.

The Economy of Culture in Europe, 2006, Raport KEA European Affairs dla Komisji Europejskiej, Bruksela, http://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/studies/cultural-economy_en.pdf (dostęp: 06.03.2006).

Wieś przyszłości, 2012, <http://www.odnowawsi.eu/serwis/index.php?id=204> (dostęp: 25.01.2012).

Wilczyński R., 2011, *Odnowa wsi w Polsce u progu XV-lecia*, Odnowa Wsi – Opinie ekspertów. IV Polski Kongres Odnowy Wsi. Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, Wrocław, s. 505–514.

Wsparcie rolnictwa, 2016, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich <http://www.minrol.gov.pl/Wsparcie-rolnictwa/Program-Rozwoju-Obszarow-Wiejskich-2014-2020>, (dostęp: 12 lipca 2016).

Zagrody Edukacyjne, 2014, <https://men.gov.pl/zwiekszenie-szans/edukacja-na-obszarach-wiejskich/ogolnopolska-siec-zagrod-edukacyjnych.html> (dostęp: 30.01.2014).

Summary

The study presents the significance and impact of creativity and innovation on the development of rural areas. The concept of creativity and creative sectors was defined, activities in the field of creativity development and activation of rural inhabitants were identified. The impact of non-agricultural activity on life quality of rural population was determined, presenting examples of activation and various creative activities being innovative undertakings in the rural areas of the Opolskie Voivodeship.

Key words: rural development, creativity, innovation, creative sectors, Opolskie Voivodeship.